

Tájismeret, nép- ismeret

Néprajz-szakosok kirándulásai

Néhány héttel ezelőtt fejeződött be a farsang, a vidám karneválok, a maszkarások és alakoskodók időszaka.

Ezek a vidám népszokások, melyek tulajdonképpen a tél-tavas fordulóhoz kapcsolódnak, és amelyek gonosz-űző és termékenység-varázsló erővel is rendelkeztek az egyszerű emberek tudatában, ma már csak az ország hagyományörzőbb vidékein maradtak fenn. Közülük egyet, a híres mohácsi busójárást nézhette végig a közelmúltban a Szegedi József Attila Tudományegyetem néprajzos hallgatóinak kis csoportja, egy tanulmányi kirándulás keretében.

Törökiasztás, farsangi szokás

Volta képpen mit is jelentett és mit jelent a busójárási Mohácson?

A mondai hagyomány szerint a török magyarországi előrenyomulásának időszakában a mohácsi nép — hogy pusztá életét mentse — emberemjártá helyre, vadonba, a Duna által körülvárt szigetre húzódtott vissza, bujdosott el. A sok panasz és fojtogató keserűség közepette az öregek tartották a lelket az emberekben, akik azt mesélték, hogy „akkor ér majd véget a szörnyű szenvedés, amikor nagy ézengés és félelmetes villámlás közepette megjelenik hófehér paripán az aranyruhás lovag, aki azt parancsolja majd, hogy szóltassák meg a kürtöket, öltözzenek álarcba, zörgessék meg a tehénkolompokat és álljanak rettenetes bosszút a házaikba befészkelődött ellenségén.”

Már száz évnél is több elmúlt, amikor a jóslás végre beteljesedett. A mohácsiak előmerészkedtek rejtekeikből és rátörték a babonás törökökre, akik úgy megijedtek az állatfejtől, borzalmas zajt csapó szörnyektől, hogy menten otthagyták a várost.

Hogy a farsangi szokáskörbe tartozó hagyomány Mohács vonatkozásában történelmi tartalmat is kapott, az nem véletlen. Évszázadokon keresztül a mohácsi sokákok együtt ünnepelték a tél elmúltát és a török kiűzését, a tavasz beköszöntését és szabadságuk visszanyerését. A gonosz-űző tartalomhoz így járult török-űző mozzanat is. Ezt az ünnepet pokladának, vagyis a tavasz ünnepének nevezték és nevezik. A poklada magyarul újjászületést, a télnek tavaszba való átfordulását jelenti. Ilyenkor ifjak és öregek egyaránt magukra öltötték kifordított subáikat, fejükre húzták a fából faragott és élénk színekkel tarkított maszkjaikat, vállukra vették a több méter hosszú busókürtöt és kolompjaikkal, kereplőkkel óriási zajt csapva csoportosan jártak házról-házra pokladát köszönteni.

A társadalom fejlődésével együtt ez a hagyomány is lassan átalakult. Eredeti funkcióját elvesztve más gondolat tartalommal telítődött és új érzések megszólaltatója lett.

Poór Péter és a rágógumi?

A társadalom differenciálódása során éppen az álarc és a sajátos — egyre inkább karnevallá alakult — népnéprajzi társadalmi normákat ideiglenesen felrúgó, minden korlátozást semmisnek tekintő légkörénél fogva alkalmas kínálkozott a felgyülemlett szociális feszültségek levezetésére is. Innét van az, hogy a Bach-korszakban és az azt követő jónéhány évtizeden keresztül, hatóságilag is be volt tiltva a busójárási.

A tiltó rendelkezések azonban csak ideiglenes hatékonysággal bírtak. A hagyománytisztelő mohácsi nép néhány „játékirányító” vezetésével ismét felújította több évszázados hagyományát, melynek funkciója az eltelt idők és a társadalmi változások következtében még jobban átalakult. A mesterséges felújítás a céltapas beavatkozás viszont a szokás életszerűségének a rovására ment és eredetiségéből veszített el sokat. Ennek illusztrálására hadd említsék meg néhány példát.

A város főterén felállított török sátrak és bábuk, a csoportosan sétáló és a lányokat ijesztgető busógyerekek, vala-

mint a hangszórókból áradó török zene valóban sajátos hangulatot adna a csendes vasárnap délutánnak, ha nem rombolna le minden illúziót a kétszáz méterrel odébb berregő körhinta. Az a bizonyos „fekete-vonat” sem tartozott szükségszerűen a hangulathoz, melynek zakatolása Poór Péter tolmácsolásában mindenféle török muzsikát elnyomott.

Az egész ünnepélyt és felvonulást egyetlen ember rendezői tevékenysége fogta össze, aki a városi tanács épületének ablakából mikrofonon irányította a jelmezbe öltözött „törökök” és a subás busók csapatát. A fejvesztetten menekülő janicsárok forgatagából pedig magyaros keménységgel törte át magát egy fehér köténes, fehér sapkás délceg alak, miközben azt harsogta, hogy a legfinomabb rágógumi csak két forintba kerül. stb., stb.

Eme fogvatékoságok fölémlítése mellett azonban el kell ismernünk, hogy kétségkívül nagy eredménynek számít a hagyomány pusztá életre keltése is; hiszen ezzel sikerült megmenteni egy feledésbe merülő népszokást, amely egyben a közösségi tudat ápolásának egyik formája is lehet a későbbiekben, helyi vonatkozásban.

Gyűjtőtűt tavasszal a palócföldön

Az elmúlt tanévek során a Magyar Nyelvtudományi Tanszékek karöltve szervezett egy-egy hasonló tanulmányi kirándulás, illetőleg gyűjtőtűt alkalmával hasznos tapasztalatokat szerezhettek Somogy és Baranya megyékben, ahol a somogyi pásztorművészet (fargás, tánc) és a baranyai népviselet mellett a népi építéssel legremekesebb alkotásait tanulmányozhattuk.

Hasonló célokat szolgál a palóc-földre induló tavaszi gyűjtőtűtünk is, amikor a néprajzi, műveltségi sajátosságok, etnikai jellegzetességek összegyűjtése mellett a magyar és szlovák nép kultúrájának egymásra hatásában a népi kultúra internacionalista jellegére is találunk bizonyítékot.

Ezek a kirándulások tehát egyben tanulmányutak is a néprajzot hallgatók számára, és az egyes etnikumok sajátos táji vonásainak a megismerését szolgálják. A speciálkollégiumokon hallott elméleti ismeretek láttatását, életbeni elhelyezését célozzák, hogy ezeken keresztül is még jobban megismerjék a jövő pedagógusai az egyes vidékek népét, a bennünk rejlő sajátos alkotóerőt.

CSEH ISTVÁN

Kollégiumi közgyűlés

Március 7-én este az Auditórium Maximumban tartotta a Móra Ferenc Kollégium fél évi közgyűlését. Azaz: az első kollégiumi gyűlés zajlott le a bölcsészánynoknál. A titkári beszámoló hangsúlyozta ennek a ténynek a fontosságát, de megállapította: „Nem a kollégiumi cím a lényeges, hanem az a lelkesedés, amely az érdekében kifejtett tevékenységet jellemezte minden kollégistánk részéről.” E munka részletes értékelése kapcsán megállapíthatjuk, hogy a diákvezetés jól dolgozott, közösségként. Azonban az önkormányzat korántsem egyenlő a diákbizottsággal. A szobacsoport vezetőiből az egyes reszortfelelős DB tagok mellé megalakult munkacsoportok hasznos és szinte minden területen jó munkát végeztek. A jövőben több aktív bevonással talán még hatékonyabbá tudják tenni tevékenységüket.

A tanulmányi munkával elégedettek lehetünk, hiszen a kollégium átlaga 4,10 s két utóvizsgás tanulmányi eredménye miatt csupán egyetlen hallgatót kellett kizárni; a legjobb szoba átlaga pedig 4,73. S feltétlenül pozitívum értékelendő az a tény, hogy az ötödéves hallgatók tanítási gyakorlatának érdemjegye kevés kivétellel jeles.

Az agitációs propagandunka jó irányba halad; a különböző folyóiratok rendszeres járatásának megszervezése, a kari rendezvényekre való mozgósítás, az UNESCO körben való tevékenykedés s még számtalan más pozitív törekvés jellemzi. Talán a kádernevelés, a pártépítés terén kell még jelentősen előrelépni.

A kulturális munkáról el kell mondanunk, hogy a lehetőségek nincsenek eléggé kiaknázva; a jól sikerült 3. Magunk, a Móra-sarok, a fotókiállítás, a Móra-műsor, a könyvtárszolgálat mellett még sok egészséges kezdeményezést lehetne megvalósítani. A kollégium mellett társadalmi munkával felépített sportpályáért pedig csak dícséret illetheti a Mórásokat.

Az érdekvédelem területén a DB mindig jól érvényesíti a kollégisták érdekében befolyását a szociális segélyek elosztásánál, a kollégiumi felvételeknél és kizárásoknál. Az elkövetkezendő időben pedig az ötödéves hallgatók jellemzésénél szavunkat erőteljesebben hallatva kell még tovább lépni e munkaterületen.

A diákbizottság lemondása után ugyancsak hosszantartó táppal köszöntök meg a diákvezetés lelkes, áldozatos munkáját, majd sor került az új titkár megválasztására. A legközele-

tesebb demokratizmus jegyében lezajlott választás alapján Szabari Mária másodéves hallgatót bízta meg a kollégium tagsága a titkári teendők ellátásával. Ő ismertette a második félévi akcióprogramot, amely sok jó kezdeményezést ígér.

A kollégium lakói nevében Novák Éva köszönte meg a DB munkáját, külön értékelve és meleg szeretettel köszönte meg Micheller Magdolna kollégiumi titkár szerterágazó, három éven át fáradságot nem ismerő, odaadó tevékenységét. Ezután dr. Szántó Imre volt kollégiumi igazgató adta át a hajókormányt az új igazgatóknak. Megköszönte a DB áldozatos és eredményes munkáját s további támogatásról biztosította a tagságot, sikeres munkát kívánt mindenkinek. Hegyi András a Kari KISZ VB titkára csatlakozva az előtte szólókhöz méltatta a Móra munkáját. A kollégium új igazgatója dr. Vörös Lászlóné rövid felszólalásában kifejezte azt a reményt, hogy jó együttműködés alakul ki a kollégium minden lakójával, az új diákbizottságokkal.

A felszólalások után a szavazatszámoló bizottság ismertette a megválasztott diákbizottságot, amelynek eredményes, jó munkát kívánva átadta a Móra Ferenc Kollégium diákönkormányzatát.

SZABÓ MAGDOLNA

A társadalmisítás folyamata

Hozzászólás dr. Gombár József: Ifjúságkutatás című cikkéhez

A SZEMÉLYISÉG FEJLŐDÉSE az ember egész életén át tart. Intenzitása alapján mégis két szakaszra osztható: kialakulásának és kisebb módosulásainak időszakaira. Az első magában foglalja a gyermek- és ifjúkort, a második a felnőtté válástól az ember életét végig kíséri. Az ember életének első szakasza az egyén társadalmisításának (szocializálásának) időszaka. Ezen belül különös jelentősége van az ifjúkornak, amivel az ifjúságszociológia foglalkozik.

Az ember szociológiai értelemben akkor válik felnőtté, amikor önálló szerepet vállal a társadalomban, amikor ön maga és mások eltartására képessé válik. Ennek eléréséig az emberi személyiségnek ki kell alakulnia. Ez a normálisan funkcionáló társadalom követelménye, a fiatal nemzedék adaptációjának követelménye. Az ifjúságnak felnőtté válásához meg kell tanulnia azokat a szerepeket, amelyek társadalmi munkamegosztásból következnek, el kell sajátítania azokat az intézményeket és normákat, amelyek az emberek együttműködését, együttélését szabályozzák, el kell sajátítania a társadalmilag elismert reagálási módokat azokra az ösztönzésekre, helyzetekre, elvárásokra, amelyekkel élete folyamán találkozni fog. Röviden: fel kell készülnie a más emberekkel való együttélésre, a társadalom keretében való együttélés feladatára. Az ifjúkor tehát az élet olyan időszaka, amelyben a felnőtt személy számára szükséges ismereteket, képességeket az ifjú megszerzi, ezáltal alkalmazhatóvá válik önálló társadalmi szerepek vállalására, ön maga és mások eltartására. A szükséges ismeretek és képességek megszerzésének folyamata az ember társadalmisításának folyamata.

Az ifjúság felkészülése, felkészítése az adott társadalom keretei és feltételei között megy végbe. Számára objektíve adott a fennálló társadalom struktúrája, tagozódása, követelményrendszere. Az ifjúság mindebből beleszületik, hiszen az egymásután következő felnőtt nemzedékek alakították, formálták azt ki. A társadalomnak az ifjúsággal és a felnőtt nemzedékekkel szemben támasztott követelmény-rendszerét, elvárásait, egyrészt a tömegkommunikációs eszközök segítségével, másrészt a társadalom intézményein, különböző tagozódási formáin keresztül, csoport- és szervezeti kereteken belül ismerik meg az emberek, amiknek maguk is tagjai.

A tömegkommunikációs eszközök elősegítik, hogy az ifjúság képes legyen a társadalmi szerepek önálló és felelősségteljes vállalására, a vállalt szerepek betöltésére. Ugyanakkor ezek az eszközök feladatuk teljesítése közben alkalmazkodnak az ifjúság igényeihez is.

A TÁRSADALMASÍTÁSI folyamatban nagy szerepet játszanak az intézmények. Különösen fontos az ifjúság szempontjából az iskola. Az iskola differenciálja a társadalmi elvárásokat, követelményeket, ösztönzéseket — amik különbözőségeinek alapja a társadalmi mun-

kamegosztásban betöltött eltérő szerepe, e szerepek betöltéséhez kapcsolódó eltérő elvárások — és a differenciálásnak megfelelően készíti fel az ifjúságot. Minden osztályokra bomlott társadalomban a tömegkommunikációs eszközök és az intézmények által közvetített elvárások — mivel ezek az állam eszközei és intézményei — az uralkodó osztály követelményrendszerét, elvárásait közvetítik. Azonban az ifjúval szemben, ha az nem uralkodó osztályba, rétegebe született bele, saját osztályának, rétegének, csoportjának, családjának is vannak követelményei, elvárásai. Ezek egy része sajátos, csak az adott tagozódási formára jellemző. Az osztályoknak, rétegeknek, csoportoknak, családoknak sajátos érdekei sajátos elvárások, szokások, ösztönzések formájában nyilvánulnak meg.

Az ifjúság szervezetein és csoportjain belül szintén megtalálható a társadalmi elvárás, de az előzőekkel szemben ezek egyben relatív autonómiát is biztosítanak számára. Itt maguk között vannak, viszonylag elkülönítve a felnőtt generációtól. Összekötik őket életük első szakaszának sajátos problémái.

Az ifjúság felkészítését, a személyiség kialakulását a társadalmi környezet határozza meg, de nem abszolút módon. Az ifjúságnak nem kell mindent elfogadnia, átvennie, amit vele szemben környezete igényként támaszt. A felnőtt nemzedékhez nem általában kell alkalmazkodnia, nem kell átvennie annak minden tulajdonságát, jellemzőjét, hanem a vele szemben támasztott, társadalmilag értékes cselekedetekre kell felkészülnie. Úgy kell felkészülnie a társadalmi munkamegosztásban betöltendő szerepére, hogy munkájával ne csak egyszerűen a társadalom jelenlegi szintjének reprodukálására legyen képes, hanem annak továbbvitelére, továbbfejlesztésére is. A társadalmisítás folyamata azt is jelenti, hogy a jelen készíti elő a jövőt, a mai felnőtt nemzedék készíti elő a jövő nemzedékét jövőbeli társadalmi feladatainak ellátására.

Az ifjúságra egyidőben több követelmény, elvárás is hat, mivel több társadalmi csoportnak tagja, aminek viselkedésével szemben megvannak a maguk sajátos követelményei. Az egyidőben ható követelmények képtelenné teszik azok mindegyikéhez való alkalmazkodását. Ez főleg akkor következik be, ha viselkedésével szemben támasztott követelmények ellentmondanak egymásnak. Ilyenkor ha akarna sem tudna átvenni mindent, alkalmazkodni minden elváráshoz. (Pl. napjainkban világnézeti területen az iskolai és a családi nevelés ellentmondásossága.) A fiatal egymással ellentmondó ösztönzések, elvárások esetén maga kell eldöntenie, hogy melyiket választja, melyiket tartja maga számára kötelezőnek. Ez a társadalmi determináció és a kialakulóban levő személyiség kölcsönhatását mutatja a társadalmisítási folyamatban.

AZ IFJÚSÁGGAL SZEMBENI társadalmi elvárások a mi viszonyaink között a szocializmus felépítéséhez szükséges új típusú ember modelljében fejeződnek ki. A szocialista módon élő és dolgozó ember általános modellje, a kommunista szakember, a munkamegosztásból származó társadalmi szerepeknek megfelelően sajátos differenciálódik. Az általános modell és ezen belül a sajátos modellek az ifjúság megítélésének mércéi, viszonyítási alapjai. Hol tart a mai ifjúság a társadalmunk lényegéből fakadó objektív emberi értékek elsajátításában, elérésében? Fejlődésének különböző szakaszaiban és felnőtt korában mennyire közelíti meg a társadalom által felállított objektív követelményeket?

A szocialista módon élő és dolgozó ember modelljének kialakulását a szocialista társadalom lényege és fejlődésének szükségessége hozta létre.

A mai felnőtt nemzedék egy része a szocialista társadalom viszonyai között, másik része pedig a régi társadalom keretein belül készült fel a társadalomban reá haruló feladatokra. Az eltérő társadalmi viszonyok között a mai felnőtt nemzedék eltérő társadalmi elvárásokhoz, követelményekhez alkalmazkodott. Azonban nemcsak ezek az eltérő társadalmi követelmények, de a régi társadalomban ifjú korát élő emberek eltérő osztályhelyzete is meghatározta azokat az emberi értékeket, amik elérését, elsajátítását szükségesnek ítélték meg a társadalmi munkamegosztáson belül különböző pozíciókon dolgozó emberek számára.

Az eltérő társadalmi körülményekből és az osztályhelyzet differenciáltságából származó eltérő társadalmi elvárások a mai felnőtt nemzedék mércéjét, viszonyítási alapját, ennek következtében az ifjúság megítélését is eltérővé teszik. A mai felnőtt nemzedék, amikor értékét, megítélését az ifjúságot ezt nem mindig objektív, a társadalom által elfogadott és rangra emelt értékek alapján teszi, hanem önmagából kiindulva, vagy önmaga volt ifjúságához hasonlítva. Az általa felállított normák alapján, amit ifjúkorában neveltek belé, mér és találja a mai ifjúságot másnak, mint önmagát. Ezel szemben a mai ifjúságnak olyannak kell lenni, mint a felnőtt nemzedék, de sok tekintetben másnak is. Mentesebb azoktól a negatív vonásoktól, amik a továbbfejlődést akadályozzák.

NAGY ANTAL